

Flygvapnet under beredskapstiden

"Flygvapnet genomgick en märklig utveckling under den i dess andel av beredskapshistoriken skildrade tiden. Från föga mer än ett löfte år 1936 hade det vid den förstärkta försvarsberedskapstidens slut år 1945 blivit en betydande försvarsgren med respektbjudande resurser. Dessa var främst en slagkraftig och effektiv styrka i luften, en inhemsk flygindustri därbakom, en väl utbyggd, spridd krigsbasering och en fullvärdig utbildningsorganisation i tjänst.

En viss föreställning om utvecklingens art, tempo och omfattning erhålles vid en jämförelse mellan:

a) det i september 1939 för omedelbara operationer klara, i vissa avseenden goda, i andra - bl a de materieltekniska - svaga och för ett krig helt otillräckliga flygvapen på en flygeskader och några samverkansförband m m, totalt omkring fyra ofullständiga flottiljer, med föga mer än ett hundratal på intet vis moderna "krigsflygplan", och

b) det i maj 1945, under andra världskrigets slutskede krigsberedda, bögat avsevärt stärkta flygvapen på tre, snart fyra flygeskadrar m m, i allt mer än 15 flygflottiljer (en del vid den tiden ännu icke fullt fredsuppsatta), med totalt omkring 800 krigsflygplan, varav omkring 600 omedelbart operationsdugliga; och viktiga kvantitativa och kvalitativa, snart förestående förbättringar förberedda inom både flygvapnet och flygindustrien."

På ett annat ställe i historikens huvudredogörelse, del III läser man följande om den man, som lyckades genomföra den svåra uppgiften att skaffa oss ett krigsdugligt flygvapen - i hård kamp med många utanför flygvapnets krets, vilka var endera likgiltiga för eller klart ovilliga i denna för vårt land livsviktiga sak. Man läser alltså där:

I föregående nummer av FLYGVAPENNYTT, sid 31 lovade vi att återkomma med några artiklar, belysande flygvapnets beredskap och utveckling under de för vår försvarsgren så viktiga, kritiska åren 1936-1945. I dag inför vi den första. Den utgöres av första delen i den "Återblick" på den nysnämnda perioden, som tillhör försvarsberedskapshistorikens "Huvudredogörelse, del III".

"En jämförelse mellan historikens tidigare avsnitt och vad där anförts om flygvapnet, dess krigs- och beredskapsorganisation och dess utveckling som helhet betraktat ger vid handen,

att till halvårs skiftet 1945 (d v s till tidpunkten för den förstärkta försvarsberedskapens upphävande) - bortsett från personella, kvalitativa och andra förbättringar - sedan år 1936 en omkring åtta- till tiofaldig förstärkning av vårt flygvapen genomförts, under de sex år den förstärkta försvarsberedskapen pågått.

General B. Gison Nordenskiöld, flygstabschef 1 juli 1936 - 30 juni 1942, chef för flygvapnet fr o m 1/7 1942, tillkommer främst bland alla åren och hedern härför."

Vi återgår så till avsnittet "Återblick":

"Under åren 1936-1945 framkom också en del på många håll oväntade skiftningar i uppfattningen om bl a de olika flygelagens inbördes värde och betydelse - till jaktflygets förmån. Dessa åsikter vann under krigs- och beredskapsåren snabbt insteg även i vårt land.

De var följder av luftkrigsföringens enormt ökade betydelse, luftkrigets snabbt växlande, Forts. på nästa sida.

De 64 till chefen för flygvapnet inlämnade foliovolymerna - en värdefull tillgång vid studiet av flygvapnets beredskap m m.

På hösten 1938 började utlandet påtagligt intressera sig för svenskt flygs utvecklingsnivå m m. Här några höga tyska flygofficerare vid ett studiebesök den 29 augusti 1938 på Ljungbyhed. Från v generalerna Milch och Stumpff i "kordialt" samtal med dåvarande chefen för flygvapnet, generallöjtnant Toreten Friis, och chefen för flygstaben, dåvarande översten Bengt Norden-skiöld. I bakgrunden adjutanten kapten Bengt Flach.

"Vår beredskap är god", sade den svenska statsministern i ett tal på sommaren 1939 kort före andra världskrigets utbrott. - Ovan är försvarsminister Per Edvin Sköld och en del andra herrar från kanslihuset i Stockholm på inspektion av F 1 i Västerås. Längst till höger generallöjtnant Torsten Friis. Till vänster statsrådets adjutant, sedermera majoren Karl Loricha, som omkom i flygtjänst år 1944.

Efter "septemberkrisen" 1939: H K H kronprins Gustaf Adolf inspekterade F 1 den 25 september på Hässlöfältet. Käcka flygsoldater och "tung bombplan" typ Junkers Ju 86 K, svensk beteckning B 3. Till vänster dåvarande flottiljchefen överste Axel Ljungdahl, 1954-61 chef för flygvapnet.

Överraskande, nya aspekter samt därmed följande nya strids- och betvingelsemetoder. Tillämpningen hos oss möjliggjordes av den tekniska standarden i landet och av statsmakternas beredvillighet att bevilja anslag till flygvapnets utveckling och modernisering.

Från att år 1936 ha blivit gestaltat med utpräglad tyngdpunkt på bombflyget, kom Sveriges flygvapen under krigsåren 1939 - 1945 och därefter, med stöd av rönerna från utlandet och svenska överväganden m m, alltmer in på en utvecklingslinje, som från år 1940 - det finska vinterkriget och 'Battle of Britain's' märkliga år - blev mera jaktflygbetonad. Vårt hemland, dess krigsmakts och rikets alla resurser effektiva, aktiva skydd mot anfall genom luften blev det krav, som trädde i förgrunden. Medverkan i försvaret mot invasion och motanfall från luften förblev ock viktiga uppgifter. Vid tiden omkring den 1 juli 1946 hade proportionen jakt- : bomb- : spaningsflottiljer hunnit bli förändrad till 7:7:1."

(Anm: Bombflottiljerna döptes 1948 om till "attackflottiljer".)

"Den inte mindre märkliga tekniska utveckling, som själva flygplanen, de luftburna vapnen och elektroniken m m undergick under åren 1936 - 1945, liksom under 'avvecklingstiden' 1945 - 1946, återverkade både under dessa tider och därefter starkt på vårt flygs och hela det svenska, samlade luftförsvarets framsteg.

Uppkomsten av reaktionsmotorflyg, radarhjälpmedel och robotvapen - de sistnämnda såväl flygplanburna som andra - satte redan mot slutet av försvarsberedskapsåren i gång arbeten här på dessa tekniska specialområden. Det gäller att vinna kännedom om och för Sverige köpa

Svenskt operativt flygs kärna i början av beredskapsåren: tvåmotoriga "tung bombplan" typ B 3, köpta från Tyskland åren 1937 och 1938. Ovan två divisioner på tillfällig bas i Ljungbyhed i Skåne. Maakeringsmålningen, verkställd före leveransen till oss måste - avsiktligt eller inte? - röja planen på varje spaningsfoto.

eller tillbyta sig åtminstone något av vad utlandet i dessa avseenden kunde bjuda. Samtidigt nödgades man att parallellt härmed bedriva helt svenska forskning och försök, då det icke var möjligt att annat än tillfälligtvis bryta vår isolering i inköps hänseenden.

Utan våra egna, svenska tekniska och industriella fackmäns insatser hade det varit omöjligt att såsom det skedde bygga ut vårt flygvapen i omfång och kvalitet, och att vid krigsslutet 1945 föree flygvapnet med övervägande svensk materiel.

PERSONELL OCH ORGANISATORISK BEREDSKAP

Den personella beredskapen stärkande sammanhänge vad flygvapnet beträffar nära med den organisatoriska och utbildningsmässiga utvecklingen och med de tekniska och ekonomiska möjligheterna. En översikt av de viktigaste organisationsökningarna följer nedan:

Översikt av större enheter 1936-1945

a) Till den 30/6 1937:

4 flygflottiljer, 1 central flygskola, 2 centrala flygverkstäder.

b) Till den 30/6 1942:

1 flygeskader, 10 flygflottiljer, 1 flygbaskår, 1 central flygskola, 1 flygkrigshögskola, 2 centrala flygverkstäder.

c) Till den 30/6 1945:

3 flygeskadrar (en fjärde inför uppsättandet), 5 flygbasområden, 15 flygflottiljer (en 16:de inför uppsättande, en 17:de förberedd), 1 flygbaskår, 5 utbildningsanstalter och 3 centrala flygverkstäder.

Flygvapnets personalnumerär skulle enligt 1936 års försvarsordning uppgå till obetydligt över 2.600 samtidigt tjänstgörande (civila oräknade). Vid den förstärkta försvarsberedskapstidens slut år 1945 var den i följd av successiva riksdagsbeslut m m och uppbyggnadsarbetet i allt något över 11.000. Härtill kom över 5.000 civila (verkstadspersonal m fl).

Vårt enda jaktflyg hösten 1939: F 8, Svea flygflottilj, med sina 1937 och 1938 från England köpta Gloster Gladiator - jaktplan typ J 8 och J 8 A. Motor Mercury S2 resp S3 (licens Bristol) på 625 resp 740 hk, max hastighet omkr 360 resp 390 km/tim. - I frivilligflottiljen F 19 till Finland 1940 ingick en av våra två jaktdivisioner J 8 A från F 8. - Planen i luften ovanför är B 3:or från F 1.

F 4, Jämtlands flygflottilj, om två divisioner "lätta bombplan" typ B 4 (Hawker Hart), licensbyggda hos ASJA i Linköping (Saab:s föregångare) CVM (Centrala flygverkstaden på Malmen) och Göstaverken i Göteborg, ingick hösten 1939 i vår dåvarande enda flygeskader. Motor 650 hk Nohab Mercury. - En grupp B 4 ingick 1940 i F 19 un-finsk-ryska vinterkriget.

Över skärgårdar och kuster spanade hela beredskapstiden ut sjösäkra Heinkel-monoplan typ S 5 A från F 2, Roslagens flygflottilj. De var svenskbyggda med likaså svenskbyggda 415/450 hk Nohab Mercury-motorer av Bristol-typ. Efter hand såg utvecklade och förbättrade versioner dagens ljus - S 5 B, C och D. Max hastighet för S 5 A 140-150 km/tim. Två kulsprutor och bomber hörde till utrustningen.

talbehovet svarande antal nya förband blev emellertid, genom flygledningens, överbefälhavarens och statsmakternas åtgärder åtminstone delvis tillgodosedda. När kriget syntes stå för vår dörr - såsom under vintern och våren 1940 samt de kritiska åren 1942 och 1943 - blev betydande förbättringar snabbt beslutade. Genom förändret kom dock - bl a på grund av personalbehoven, utbildningskraven och inträffande fördröjningar ifråga om flygplanleveranser och baser - att ta lång tid.

En klar strävan hos de ansvariga att minska uppsättningsetiderna - från 1936 års sjuåriga uppsättning till 1942 års femåriga - kan noteras. I övrigt bör bemärkas, att den personella och organisatoriska beredskapens tillväxt stod i intim och omedelbar samklang med åtgärderna för höjandet av flygvapnets materiella beredskap m m."

FLYGVAPENNYTT återkommer i närmast följande två artiklar i serien närmast till "Återblickens" översikt över de under försvarsberedskapsåren vidtagna viktigare åtgärderna för den materiella beredskapens stärkande och till de väsentligaste åtgärderna för att förbättra flygvapnets basering. Därefter avses följa en överblick över de resultat m m, som uppnåddes under beredskapsverksamheten och genom det ständigt pågående, hårda och krävande, ofta prövande arbetet på flygvapnets uppbyggnad och stärkande. I samband därmed återkallas i minnet några av de fall, där kamrater i beredskapsflyget stupat på sin post. "Återblicken" avslutas med några rader om de slutsatser, som man i avseende på flygvapnet har att draga ur försvarsberedskapstidens erfarenheter.

21.12.1962

NILS KINDBERG

FLYGVAPNET UNDER BEREDSKAPSTIDEN
Forts. från sidan 11.

Vid den personella beredskapens stärkande måste för ett krigsdugligt flygvapen krav på kvalitet städse gå före kvantitet. En viss kvantitet syntes likväl alltid nödvändig, för att kunna uppsätta ett mot de strategiska behoven svarande antal krigsflygförband. Under beredskapstiden kom vi aldrig så långt, att detta sistnämnda krav ens tillnärmelsevis kunde fyllas. De mest framträdande önskemålen om ett mot to-

Augusti 1939 insattes de första "beredskapsförbanden", två grupper tvåmotoriga plan för strategisk övervakning av kringliggande hav, tänkbara fiendliga inskeppningshamnar m m. En av grupperna, uppsatt av Roslagens flygflottilj F 2, bestod av T 2-plan, Heinkel He 115, med två 830 hk BMW-motorer. När "grupperna" senare växte till hel flygdivisions styrka var nuvarande överbefälhavaren, general Torsten Rapp, under sin kaptenstid chef för F 2:s T 2-division.